

D • N
30/3 1950

Socialismen och freden

Liberalismen och socialismen har båda, såsom upplysningens arvtogare, i en tryggad fred sett målet för all mellanfolklig politik. De har inte, som så många av sina motståndare, hemfallit åt den romantiska illusionen om kriget som en stärkande och renande process, ej heller åt den maktilfilosofi för vilken det väpnade våldet blir en metod för urval av de bästa bland folken och inom folken. Deras illusioner har gällt den egna åskådningens förmåga att trygga freden. I den äldre liberalismen möter ständigt föreställningen att å ena sidan det av alla skrankor obundna privatintresset, å den andra nationalitetsprincipen skall leda till en lugn och friktionsfri sammanlevnad; under en lång tid antog man att frihandeln i och för sig skulle skapa en kungsväg till fred. För förnufts- och framstegstron blev varje krig något irrationellt, ett misstag som inte behövde upprepas, och varje fredsslut prisades som definitivt. Som en kulmination av detta betraktelsesätt framstår Wilsons ord under det första världskriget att man utkämpade ett krig "för att göra slut på alla krig".

Socialismens perspektiv har varit ett annat, även om det framsprungit ur samma målsättning och samma överskattning av den krävda omdaningens betydelse. Enligt Marx och hans närmaste efterföljare skulle klassamhällets avskaffande, som tillika innebar statsorganisationens avveckling, automatiskt trygga freden, liksom allt annat för den mänskliga lyckan behövt, ty krigen var innerst en konsekvens av de sociala motsättningarna. De krig som faktiskt uppstod var emellertid Marx benägen att betrakta som etapper på vägen mot målet, och han kunde därför, likaväl som en ordinarie tysk nationalist, glädja sig åt de preussiska segrarna. Hos den unga socialdemokratin dominerade tanken att krigen var krig

mellan de härskande klasserna, som inte angick de undertryckta massor socialismen företrädde. Men den avrustningslinje som blev den praktiska slutsatsen av denna tankegång visade sig snart själv motsägande; den skulle konsekvent leda till att stater med stark socialism blev ur stånd att försvara sig mot efterblivna, reaktionära stater. Denna insikt, jämte en länge förnekad känsla av nationell gemenskap, gjorde socialdemokratin försvarsvänlig och kom dess anhängare att med gott samvete strida bakom skilda frontlinjer. Liksom hos liberalismen ledde det ideologiska sammanbrottet hos de klartänkta till förståelse för att det inte finns vare sig en liberal eller en socialistisk väg till freden: det gäller helt enkelt att steg för steg bygga upp en internationell rättsordning och en stark överstatlig organisation.

Kommunismen har sammanfogat tankar hos Marx till en motivering för rysk nationalism. Freden är eftersträvsvärd, freden vinnes genom socialismens totala och universella seger. Denna seger är emellertid liktydig med att Ryssland — det enda socialistiska landet — segrar. Medan de imperialistiska krigen om marknader för investering och export är fördömliga, är alltså kommunismens krig på en gång befrielsekrig och krig för freden. I praktiken är man därmed framme vid samma ideologi som givit alla världserövrare kraft att kalla sig fredsvänner: sedan väl erövringsverket är fullbordat är freden säkrad.

Mot bakgrunden av denna utveckling måste man se den samling uttalanden av ledande socialdemokrater om vägen till fred som utgavs av Rickard Lindström (Vad kan socialdemokratin göra för världsfreden?, Bokförlaget Universitas). I många av inläggen spåras de illusioner om en speciellt socialistisk freds-

politik som framträtt i debatten sedan det tidiga 1800-talet. Men för flertalet debattörer synes det stå klart att socialdemokratin har att verka på samma sätt och med samma medel som andra demokratiska och humanitära riktningar. Man måste motverka alla tendenser till krigsförhålligande och nationell överlägsenhetskänsla och arbeta för upprättandet av ett slags överstat, som tvingar till fredligt biläggande av tvister och säkrar elementär anständighet inom och mellan de anslutna staterna.

Vilka strävanden ter sig då för närvarande mest angelägna ur fredens synpunkt? Här föreligger bland de tillfrågade nästan total enighet. De demokratiska staterna måste sluta sig samman till försvar mot den ryska aggressionspolitiken och därigenom förbereda en definitiv internationell rättsordning. Några exempel bland många på dylika uttalanden. Cole, radikal engelsk socialdemokrat: "Det är i själva verket så att det enda skyddet mot krig och inbördeskrig i Europa för närvarande utgöres av Marshallplanen och förekomsten av de amerikanska militärstyrkorna i Tyskland... Bevarandet av världsfreden hänger nu i första hand och framför allt annat på att göra det för riskabelt för Sovjetunionen att angripa Väst-europa." Hedtoft, Danmark: "Atlantpaktens väsentligaste betydelse är att den skall förebygga att krig över huvud taget bryter ut, därför att det inte kan löna sig för någon angripa att föra krig mot deltagarnas samlade försvarsmakt." Moe, Norge: "Den regionala sammanslutningen innebär genomförande i viss utsträckning av principen om kollektiv säkerhet. Verkan kan man bäst förstå om man gör den rent hypotetiska frågan huruvida Hitler skulle gått i krig om han från början vetat att han skulle ha kommit i krig med Atlantpaktens alla stater."

Den uppfattning som dessa uttalanden ger uttryck åt dominerar i själva verket hela skriften. Ett undantag finns dock, Sveriges hr Erlander. I hans inlägg finns ingen antydning om de reella problemen. Han talar i stället om fredens bevarande genom sociala refor-

mer: "den sociala tryggheten" är "den inre stabilitetens och den yttre fredens verksamma tjänare". De sociala reformernas värde är utomordentligt, därom är vi alla ense. Men hur kan en vuxen man allvarligt tala om dessa reformer som fredsgaranti — under förbigående av alla faktorer, som verkligen är väsentliga ur den synpunkten.

Skriften klargör alltså inte blott att någon särskild socialistisk kungsväg till fred inte finns. Den klargör också att den svenska socialdemokratin är isolerad i världens socialdemokrati. Den sanning som för socialdemokrater från andra länder är självklar och avgörande är för hr Erlander okänd eller oroande — och han talar därför om något annat.